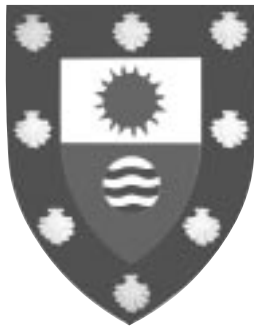

Vejby-Tibirke årbog 2004

Vejby-Tibirke Selskabet

Årbog 2004

©Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt med Vejby-Tibirke Selskabets skriftlige tilladelse. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.

Redaktion:

Chr. Friis og Niels Jørgen Larsen

Omslagsillustration:

Mønge i januar 2004 tegnet af Viggo Bentzon, årets kunstner i Helsingørskommune 2003.

Layout, sats og reproduktion:

WICTOR grafisk produktion

www.wictor.dk · Tlf. 4826 1848

Tryk:

BM Grafik ApS

3200 Helsingørskommune · Tlf. 4870 5200

Oplag: 1000 eksemplarer

ISBN 87-88319-28-8

ISSN 0108-2906

Indhold

Forord	
Af Chr. Friis, formand for selskabet.	5
Mønge og møngerne	
Af Viggo Bentzon	7
Det hele begyndte på Hotel Tisvildeleje	
Af Niels Jørgen Larsen.	29
Jazz på Hotel Tisvildeleje	
Af Bent Fabricius-Bjerre	31
Sådan var det!	
Af Birte Forsell	39
De artige piger i Tisvilde Lunde	
Af Chr. Friis og Niels Jørgen Larsen	51
Bestyrelsen og adresser	64

På et meget tidligt tidspunkt var vi i redaktionen afklaret med hensyn til indholdet af denne årbog. Viggo Bentzons glimrende indlæg om kunstnere og andre godtfolk fra Mønge fra generalforsamlingen 2003 var for godt til kun at skulle høres en enkelt gang. Det måtte med i årbogen. Da Viggo Bentzons bidrag var hovedartiklen, og han desuden var Helsing Kommunes 'hof-kunstner' i det foregående år, var det naturligt, at vi bad ham om at lave forsiden til 2004-bogen.

Historien om Tisvilde Bio eller Tisvilde Bio Bistro kunne godt have været hovedhistorien i denne årbog. Vi bad Birte Forsell om at udarbejde en artikel om biografens historie, og med hendes sædvanlige energi og entusiasme kastede hun sig over opgaven. Hun interviewede flere af de personer, der havde haft tilknytning til biografen, hun skaffede tekst og fotos fra nær og fjern - og først og fremmest kunne hun øse af sin viden om Tisvilde Bio Bistros nutidige historie, hvor hun har spillet en afgørende rolle.

Det var med et tungt hjerte, at undertegnede - der er hendes broder - måtte meddele hende, at vi ikke kunne bringe hele historien om Tisvilde Bio på én gang! Vi måtte fortælle biografens historie frem til 1991 i denne årbog, og i årbog 2005 vil vi så bringe den spændende historie om de syv familier, der købte biografen med henblik på, at byen selv i form af en støtteforening skulle overtage det hele.

Har man haft stærke og gode oplevelser i sin barndom og ungdom i vores område, kommer man aldrig rigtig over det! Enten fortsætter man en del af sit liv i her eller også vender man tilbage. Sådan er det også med de tre sidste, der har bidraget med

deres oplevelser fra Tisvilde og omegn, nemlig Bent Fabricius-Bjerre, Malene Schwartz og Lone Holm-Jensen. De repræsenterer hver deres kunststart - musikken, skuespilkunsten og artquiltningen - på fornemste vis her i Danmark, og samtidig har de gennem mange år haft større eller mindre tilknytning til egnen her. Både Bent Fabricius-Bjerre og Malene Schwartz har fornylig udgivet erindringsbøger, som vi har fået lov til at bringe uddrag fra.

Lone Holm-Jensen har ikke udgivet sin erindringsbog endnu om sit liv blandt de mange Tibirkekunstnere; men det gør hun forhåbentlig snart.

Det har været inspirerende og spændende at udarbejde denne årbog, og jeg håber, at Selskabets medlemmer får den samme oplevelse ved at læse den.

Tisvilde maj 2004

Chr. Friis

formand for Vejby-Tibirke Selskabet

Mønge og møngerne

Om godtfolk og kunstnere før og nu

i landsbyen på grænsen mellem Vejby og Valby sogn

Af Viggo Bentzon

Østen for solen og vesten for månen og lidt forbi Lars Tyndskids mark, ligger der en lille landsby. Den hedder Mønge. Den ligger meget langt ude i Vejby-Tibirke sogn, faktisk yderst mod øst.

Der har den ligget i mange, mange år.

Første gang man hører om den er i 1185. Da giver en bonde herude sit jordiske gods til Ebelholt kloster for at komme i himmelen - arvingerne må have været henrykte! Det skal her noteres, at i nabobyen Valby har de haft rigtigt mange ugudelige syndere, de er nu alle i himmelen, for her ejede klosteret hele byen.

Der er mange bud på, hvad Mønge betyder, alt lige fra møding til smal og tynd. Personlig tror jeg, det har noget at gøre med, at byen ligger på en bakke, en ryg - en mønning - men det har jeg kun fra mig selv.

I 1797 lå der en hel masse gårde på hver side af gadejorden i retning øst-vest. I midten lå forgængerne til smedjen og vores hus, en rigtig wildwest by. Byen har været større end Helsingø på et tidspunkt.

Et tårn til oplysning

Mønge havde for ca. 100 år siden syv store gårde, de lå omkring en lille gruppe huse koncentreret i midten af byen. I disse huse boede der håndværkere. Vi havde en smedje, en skrædder, en tømrer - der kunne lave møbler, kareter og også kunne male - og en murer.

Byen har været levende, og der har boet rigtigt mange mennesker med alt, hvad heraf følger.

Kædet den 4 maj 1912. et halvstet blaarog.
Rogtante pga at have flere blomster.
Kædetblor Cigna Jællene på symblotet
alleger. Kristofers søn de ligner flagenon

Det er skønt at se at lysene
komme sammen med blomst

Ved at forhøre mig hos de lidt ældre kan jeg regne ud, at byen har bestået af 150-160 individer, karle, piger, bønder og børn.

Forholdene har været barskere dengang, men det kunne jo ikke forhindre, at smeden spillede op til dans i sommeraftenerne, og Møngerne har nok haft det rigtigt hyggeligt.

I dag er vi omkring 30 mennesker i landsbyen, og der bliver ikke længere spillet op til dans på lørdagene. Udover vore pensionister, en enkelt kunstmaler, en bondemand og en stoftrykker, arbejder alle udenfor byen. Der har været en samhørighed i landsbyerne dengang, som desværre mere og mere bliver en mangelvare.

For lidt over 100 siden var der nogen i Mønge, der syntes, at man i landsbyen var for uoplyst og så for lidt til den vide verden. Så derfor besluttede sognefogeden og bondemanden Hans Jensen af Mønge at bygge et stort trætårn ude på bakken syd for byen.

Så drog man om søndagen ud og så verden fra tårnet. Man kunne se de stolte sejlskibe sejle ud i den store verden - man kunne også se Frederiksborg Slot imod syd, og samtidigt kunne man så holde øje med sine jorder. Den slags giver trykthed.

Hans Jensen plantede også en skov omkring tårnet, så behøvede man ikke gå så langt, hvis man også ville se en skov. Fundamentterne til tårnet ligger derude endnu. Plus en sten, der fortæller, hvornår han plantede skoven - det var i 1885.

Hans Jensen har en stor gravsten på Vejby kirkegård. Den forestiller et træ.

Sognegrænse i sovekammeret

Mønge var og er en mærkelig by. Den er delt imellem to sogne. Faktisk går den gamle kommune- og den nuværende sognegrænse tværs igennem vores hus. Det var oprindeligt murerens hus, og han lurede meget på, hvordan skatten så ud i henholdsvis Helsing-Valby contra Vejby-Tibirke kommune. Hvis den var lavere i den ene kommune, gik han til sognefogeden og sagde, at nu havde han flyttet sin seng, fordi det trak så forfærdeligt, der hvor han havde sovet de sidste fire år.

Han betalte nemlig skat i den kommune, hvor hans soveværelse lå...

Vi stemmer stadigvæk i hver sit sogn i Mønge.

Det må have været en underlig situation med denne opdeling. Her kunne være stor forskel på præst, skole, sogneråd og sognefoged. I sådan et lille samfund må det have virket splittende, og jeg har stadigvæk ikke fundet nogen forklaring på fænomenet.

En meget hurtig middag

Jeg vil nu fortælle lidt om de mennesker, jeg kendte og kender fra Mønge.

De første, vi kom i kontakt med, var Hanne og Hans Richter. De var og er stadig kunsthåndværkere og bor i Mønges ældste hus, den gamle smedje. De lavede stoftryk, og de havde en skøn mannequin placeret i vejkanten på den modsatte side af vejen.

Selv om jeg godt vidste, at det var en dukke fik jeg tit et chok, når luften greb i gevanterne, og hun kom til at se helt levende ud. Hun var også god til at regulere trafikshastigheden.

Allerede samme år vi flyttede herop, var Hans og Hanne med til at patinere kostumer til Peter Brookes filmatisering af »King Lear«. Karen og jeg lavede costumes treatment på filmen.

Hans og Hanne har ellers verdensrekord i verdens hurtigste middag. I slutningen af tresserne og starten af halvfjerdserne var det en kunst at rense denatureret sprit igennem trækul.

Hans var blevet en ren mester, og en dag kom han over til mig med et nyt produkt.

»Smag på det, er det ikke godt! Det har kun været én gang igennem kullene«.

Det smagte præcist af ren og uforfalsket denatureret sprit. Hans kunne ikke længere smage det, han havde vænnet sig sådan til smagen.

Tilbage til middagen: Vi ankom, fik en velkomstdrink, satte os lidt groggy ved bordet, fik et glas rødvin, og så var festen slut. På dette tidspunkt var de fleste faldet om på gulvet eller forskellige steder i huset. Jeg var den sidste, der var ved bevidsthed, da jeg

kravlede ud af hovedøren og hjem igennem hækken. Da var der gået 14 minutter siden vi kom. Maden var totalt urørt.

Hans havde syntes, at han ville stramme lidt op på promillerne, så det har nok været en 80% velkomstdrik og 72% rødvin - her kan man virkelig tale om fast food.

Da hønsehuset væltede

Så er der Ellen og Christian Andersen af Bovbjerggård.

Ellen er også tredje generation, og Ellens moder, Anna, levede indtil 1990. Christian havde en hund, der hed Bjørn. Den kunne fange løbske kvier. Den hund tales der stadigvæk meget om.

Ellen er den sidste rigtige repræsentant for bondekulturen i Mønge, til trods for hun ikke er 14 mere, passer hun selv sin store have og sine høns, som hun altid har gjort.

Ellen er kusine til Bernhardt. Bernhardt Larsen er tredje generations Mønger, søn af Ingeborg og Otto Larsen. Hans bedstefader hed Peter Larsen, og han opkøbte alle de små lodder der blev tilovers efter udflytningen, især fra Trækholmgård. Han var også tømrer og byggede værkstedet.

Bernhardts oldefar var fra Ørby og hed Jens Larsen. Han havde deltaget i 1864 og var Dannebrogsmænd.

Bernhardt selv er udlært både som tømrer og møbelsnedker. Hans møbler står på kunstindustrimuseet og bl.a. møbeldesigneren Roald Steen Hansen har benyttet Bernhardt mange gange. Møblerne på Storm P. museet er lavet af Bernhardt.

Bernhardt kunne i øvrigt berette om landbruget i 30erne. Alt foregik med hest og håndkraft. Han gav selv et nap med i høsten. Kornmarkerne blev slået med le og negene sat op med håndkraft og igen kørt i lade af rigtigt levende heste. Det kan godt være, det har været tungt, men det har været mere interessant og landskabet meget smukkere.

Markene var mindre, og derfor har landskabet også været mere varieret. Det ses på Ekelunds billeder, og jeg kan huske det.

I dag kører én mand alle jordene omkring Mønge. Poul Jensen fra Egetofte.

6 maj. 1912. Tulipantræet er nu sprunget helt ud!
For 14 år siden da vi så den første blomst på det
træet vi al nogen havde tænkt en papirblomst på en
af grønter - så smukt og rigt på det der med denne
frie blomst i en eller anden søjle lort - Tulipanen
i det lille kød har formet sig. De står i det blomst
gæmte nye blunprikker og farver mangler på fuldstændighed

Fra Viggo Bentzons skitsebog Tulipantræet.

Ingeborg, der altså var mor til Bernhardt, var en rigtig Nord-sjælland, og hendes dialekt var klokkeren. Hun gik med stivet, kridhvidt forklæde og hårnnet. Uanset om hun muggede ud i hønsehuset eller rensede fisk til saltning, var hun lige fin og ren.

A propos hønsehus: Vi havde en lille gravhund, den løb en dag ned for at se, hvordan hønsene havde det. De havde det godt, men under den efterfølgende jagt væltede hønsehuset, og forsikringen måtte træde til.

Ingeborg bar næsten ikke nag.

Bernhardt byggede hønsehuset op - ligesom han står for mange af husene i Mønge.

Bernhardt fyldte 85 i november.

Lange arbejdsdage

Ingeborg fortalte i øvrigt, at i gamle dage, da Møngevejen stadigvæk var en grusvej, var det helt almindeligt, at hun som håndværkerkone kørte ud med materialer og mandskab - helt til Gil-leleje - med hestevogn.

Der hørte både hest, stald og vogn til snedkeriet. Hun kørte så hjem og lavede frokost. Derefter af sted igen, og så til sidst hente-de hun folkene om aftenen. Arbejdstiden har nok ikke været otte timer om dagen i sommerhalvåret.

Mens Ingeborg levede var der ingen i Mønge, der så meget som rørte eller tænkte på at røre et stykke værktøj i kirketiden mellem kl. 10 og 12 om søndagen.

I slutningen af tyverne flyttede Mogens Falk Jensen til Egetof-tegård. Mogens broder, Jørgen, ejede bogforlaget Athenæum og galleriet af samme navn.

Han var kendt for sine gode bøger og gode udstillinger. Selv har jeg som ung maler set mange gode udstillinger hos ham.

Om det har haft nogen afsmitning på byen med hensyn til de mange kunstnere, der kom og gik i byen, ved jeg ikke, men det ligner en tanke.

Mogens havde i øvrigt høfeber og astma, og den gode sunde, landlige luft med masser af pollen havde han vistnok slet ikke

godt af. Han ejede på et tidspunkt to gårde i Mønge - Egetofte og Sommerhøj - og var derfor proprietær.

En rigtig Lady

Vi havde også en rigtig Lady i Mønge: Gerda Thornton.

Hun var gift med Lord Thornton i London, og her boede hun om vinteren sammen med »Lorden«.

Om sommeren boede hun sammen med Mogens på Egetofte i Mønge. Hun havde faktisk to mænd - en ordning begge mænd tilsyneladende var fuldt tilfredse med.

Hun kørte engelsk indregistreret bil, og hun kunne få Halfdan til at bringe varerne ud.

Gerda havde et hestestutteri og en rideskole, der blev kørt med engelske traditioner og stramhed.

Hun ville gerne bestemme, hvor skabet skulle stå, og da Bernhard og Ada (Bernhardts første kone, hun bor stadigvæk i Mønge), skulle bygge deres eget hus, havde Bernhard allerede støbt fundament og kælder, da der blev ringet fra Egetofte.

Det var Mogens:

»Bernhard, kan du ikke flytte huset tredive centimeter længere tilbage, dit hus vil komme til at ligge sådan, at Gerda vil komme til at se hjørnet fra sovekammervinduet.«

Bernhardt flyttede ikke sit hus, men som hans fader sagde: »Vi kommer nok ikke til at lave så meget for Egetofte i den nærmeste fremtid« - og det kom til at passe.

Gerdas og mit første møde forgik på denne måde:

Jeg var ved at kalke vores hus ud imod vejen, da hun kom kørende forbi. Hun standsede, rullede vinduet ned og sagde:

»Det var sgu' på tide!«

Så rullede hun vinduet op og kørte videre.

Vi blev senere rigtigt gode venner, og til hendes 80 års fødselsdag gik Karen og jeg op og gav hende en flaske whisky.

Hun modtog os begejstret med ordene:

»Endelig! De andre idioter har kun givet mig gammel dansk, og det kan jeg ikke fordrage.«

Hun åbnede straks flasken og tog sig et ordentligt glas.
Os bød hun på Gammel dansk!
Hun nåede næsten at tømme hele flasken, inden vi gik hjem.
Hun sagde ved afskeden:
»Det er mærkeligt, som det ikke bider på mig mere«.
Vi måtte dog støtte hende til døren.
Hun havde fornat og hendes hjem var fuld af den dejligste kunst bl. a. Poul Ekelund og Vontillius.
Mønge var dengang et ægte matriakat, magten deltes imellem Ingeborg og Gerda.

Gavtyven Børge

Vest for vores hus boede Børge Johannesen, han var mildt sagt noget af en gavtyv. Han var gammel vognmand, men da vi flyttede herop arbejdede han på Høvelte kaserne.

Børge var begyndt at blive noget tyndhåret i toppen, så han havde i lang tid barberet det tynde hår væk samtidig med den øvrige barbering. Så alle på arbejdspladsen kendte Børge som den flenskaldede Børge.

Så fik han en god idé!

Han sad hver frokost i kantinen og smurte en hemmelig eliksir på issen – og se, det hjalp! Håret begyndte nu tydeligt at vokse ud, han barberede det nemlig ikke længere.

Eliksiren blev en kæmpesuccés – han solgte mange, mange flasker.

Se, Børge boede vest for os, men samtidigt syd for Gerda.

Han havde på den side, der vendte op mod Egetofte og Gerda, en række popler. På et tidspunkt blev de så store, at de skyggede for hendes udsigt. Hun bad ham så om at fælde dem. Det ville han ikke gerne, men da han blev tilbudt 200 kr. for det, hjalp det.

Han fældede poplerne, men plantede omgående en ny række på samme sted. En sikker investering!

Børge var snu i pengesager, men det gav et noget anstrengt forhold til Egetofte.

Den 10. maj. forklædning blev stave & stave & for resten
jante. Læserens stave lyft og spring ud - brydelse
er helt nyt - De fleste kaster sig dertil lige op.
Næst for de sidste par dage vandt meget godt, holdt
i blødder. nu kl. 16.00 skinnede solen

Fra Viggo Bentzons skitsebog.

Byen samles til høstfest

I starten af halvfjerdserne købte Birgit og Niels Rasmussen Sommerhøjgård. Det havde været en statelig, stor stråtekt gård, men den 11. juni 1959 brændte den.

Dengang brændte gårde altid den 11. juni eller 11. december - der var orden i sagerne dengang!

Da de flyttede ind, havde den tidligere ejer genopbygget lade og stald, og derudover to mindre arbejderbygninger.

Stuehuset var påbegyndt, men lå hen som ruin. De flyttede derfor ind i en af arbejderboligerne.

Nu fulgte der nogle rigtig gode år.

Niels og Birgit var gæstfri og generøse mennesker, vi havde alle børn i næsten samme alder, og de havde rige muligheder for at tumle sig på de mange tønder land og skov.

Byen samlede igen til høstfester, og vi havde da også alle været med til at skabe det gode sammenhold. Man fik pludselig en fornemmelse af, hvordan det gamle bondesamfund havde fungeret.

Vi flyttede til Mønge den 16. april 1968.

Hanne Richter kom straks over med en blomst, og Halfdan kommis, Dan, stod samme dags eftermiddag ved vor dør med en flaske mad-sherry og et langt digt, som i sin enkelthed gik ud på, at vi måtte købe lige så meget, vi ville i hans forretning på klods, vi skulle nok komme til at betale. At berette om Halfdan og hans forretning kræver mere plads, end vi har her.

Det er gået med Mønge, som det er gået med andre landsbyer i landet - landbruget er blevet mekaniseret, gårdene bliver nedlagt og folk flytter.

Kunstnere rykker ind

Nu lidt om kunstnerne:

Mønge ligger meget smukt og fredeligt, og som det er gået med andre smukke steder, rykker kunstnere og kunsthåndværkere ind.

De kan skabe deres produkter alle steder, og det har været billigt. Det er set i Nordjylland og på Bornholm. Med bil og flyvebåde er potten ved at vende igen, billigt er her nok ikke mere.

Medens Tisvilde i mange år havde været arnested for allehånde kunstnere, havde Mønge hidtil været fredet.

Efter krigen skete der så noget.

Først kom Egill og Jonna Jacobsen.

Egill var sammen med Bille foregangsmænd indenfor den abstrakte tradition i Danmark:

Faktisk var det første abstrakte billede, som Statens Museum købte, et af Egills.

Jonna var en kendt og værdsat keramiker med helt sin egen autensitet.

Med sig bragte de Bille og Agnete Therkildsen - de boede på første sal på Møngevej nr. 57.

Det er mærkeligt og dejligt at tænke sig, at mange af de fremragende, abstrakte billeder Bille og Egill Jacobsen lavede i 40-50'erne, er blevet lavet her ude på bøhlandet.

Poul og Birthe Ekelund kom til Mønge i 1948.

De havde boet i Birkerød før, hvor de kom meget sammen med maleren Holger Kabel, og da han flyttede til Valby i den gamle rytterskole fandt Poul og Birthe ud af at købe hus i Mønge.

Poul og Birthe Ekelund lavede atelier i begge ender af huset, og her arbejdede de så.

Poul Ekelund var meget trofast overfor motiverne, og det er stadigvæk en overraskelse for mig at opdage, at vi har malet de samme motiver når jeg tid til anden støder på hans billeder. Udsigten fra vores nuværende sovekammervindue hænger nu på Statens museum.

Der var ikke mange penge at rutte med, og da Pouls Ekelunds fader var gartner, blev der lavet en stor køkkenhave.

Der blev også lavet et jordhus til opbevaring af grøntsager og frugt. Det har vi endnu og benytter flittigt. Haven blev også plantet til med de mest eksotiske træer og buske og med mange spændende blomster, herom senere.

Som før sagt - pengene var ikke store, og jeg erindrer Agnetes bemærkning: »Om søndagen gik vi over til Ekelunds og hørte koncert, de havde nemlig radio«.

Det giver ligesom standarden for kunstneres materielle rigdom. Jeg har aldrig oplevet Egill Jacobsen og Poul Ekelund i Mønge. De var flyttet, før vi kom der.

Udover de førnævnte boede her også andre malere, Erik Ortwad, som også var medlem af Cobra, boede hos Ingeborg og Otto (vores snedker/tømrer) i fire somre.

Hans Bendix og familie boede på Egetofte, der tilhørte Mogens Falk-Jensen.

Og på Egetofte boede også Jeppe Vontillius, og han har på et tidspunkt også boet i vores hus.

Han får mig til at huske Mogens Andersens historie fra Rostrup Bøyesens malerskole:

Da Jeppe præsenterede sig, svarede Rostrup Bøyesen:

»Ikke noget med Von her – slet og ret Tillius«.

Og så en om Mogens Andersen:

Da Asger Jørgensen kaldte sig »Asger Jorn«, sagde Søren Melson, som på det tidspunkt var malerkammerat med Mogens Andersen:

»Så skal du sgu' hedde Mogens And«.

Asger Jorn kom også i Mønge og fiskede i moserne imod syd, så der har været en god kunstnerisk atmosfære herude.

Vi stjal Albertes barndomshjem

Vi havde købt huset af Lulu Gauguin og Thomas Winding.

Lulu var forfatter og journalist.

Thomas er maler, forfatter og instruktør.

Lulu er mor til komponisten og musikeren Aske Bentzon, som er vor nevø, og til sangerinden Alberte.

Lulu var barnebarn til maleren Paul Gauguin, hendes forældre Jean og Sys Gauguin havde sommerhus på Pyramidestien, huset hedder »Knokkelro«, og det tilhører stadig familien.

Alberte sagde altid til os, da hun var barn:

»Her er de mennesker, der stjal mit barndomshjem«.

Thomas Winding var skyld i, at Karen og jeg kom ind i filmbranchen.

Han fik os hyret som scenograf/rekvisitør på en TV-serie, Lulu havde skrevet og han instruerede - og i den TV-serie debuterede Lars von Trier som barnestjerne!

Adrian, min broder, lavede musikken.

I vores hus boede også andre kunstnere.

Poul Ekelund blev leder af Gøteborg kunstscole i starten af tresserne, og i den tid blev huset tit udlejet til forskellige kunstnere.

Erik Ortwad boede der i en længere periode, og Hans Bendix med familie boede her også.

Jeg erindrer, at jeg engang på en udstilling talte med Karen Bendix om, hvor vi boede.

Jeg fortalte, at vi boede i Mønge.

Hun sagde:

»Nej, det gør du ikke, det hedder Lundebjerg.«

»Men det er telefoncentralens navn.«

»Sludder, det hedder Lundebjerg.«

Når jeg bliver gammel vil jeg også være påståelig.

Sjælens have

Jeg har før nævnt haven i Mønge.

Vi flyttede derop den 16. april, og alt var i sin vorden og udspring.

Haven så ganske almindelig ud uden blade. Det blev et rigtigt eventyr, hvor tingene tryllede sig frem for vore forbavsede øjne.

Alle slags træer og buske lavede dagligt deres nye optræden, det var en kæmpe oplevelse.

Jeg bruger denne oplevelse som en slags metafor for, hvad der foregår inden i os kunstnere.

Når vi knokler rigtigt med tingene, så dukker de mærkelige ting op fra vor sjæls værende, men uudforskede have.

Motivmæssigt kom mødet med Mønge til at betyde meget for mig.

Jeg gled langsomt væk fra abstraktionen til en dansk impressionisme. I starten som små dagbogs billeder - senere mere åbent.

Jeg var en slags skabsnaturalist.

I 1980 tegnede arkitekten Mogens Breyen et atelier til mig, og det har jeg benyttet flittigt.

I starten syntes jeg, det var så stort og skræmmende, at jeg blev oppe i mit lille loft-atelier. Så flyttede jeg derned, men stod henne i det ene hjørne i et stort tomt og meget ryddeligt rum og malede små malerier.

Så tog familien alt mit rod og flyttede det derned - det hjalp.

Jeg havde det ligesom en hund, der skal have flyttet sit gamle tæppe med for at føle sig tryk.

Ferie i Heilmanhus

Vi har altid haft en tilknytning til Tisvilde. Jeg er født i Hornbæk, men efter min bedstemors død, kom jeg der ikke mere. Min far og hans første kone, Michala, lejede først Heilmanhus i Tisvilde i 1928 og købte det for 8.500 kr. i 1932.

Allan Heilman var klitfoged og flyttede med jobbet til Skagen. Heilmanhus er det sidste hus på venstre hånd, det sorte hus oppe på skrænten. Det har en dør ud til ingenting - den bruges dog ikke mere.

I 1930'erne kom der en utrolig masse spændende mennesker i huset, ikke mindst indenfor musikmiljøet, bl.a. Sigurd Racher. Han var amerikaner, og han var en af de få, der spillede klassisk musik på saxofon.

Min far, der var komponist, skrev et stykke til ham.

Hornbæk var det rige sted - Tisvilde var fattigrøvenes sted. Akademikere og intellektuelle var ikke rige dengang. Derfor flyttede mange af dem til Tisvilde - sådan er det vistnok ikke mere.

Min broder Adrian ejer i dag huset. Han bruger megen tid på at tjære og male det, og til beroligelse for alle, kan jeg fortælle, at i slutningen af tresserne fik det en stor forankring ind i skrænten - det var simpelthen ved at skride ned på vejen.

Karen og jeg boede i huset hver sommer, indtil vi flyttede til Mønge.

Vi holdt af at holde ferie sent, og blev ofte heroppe ind i det

Udsigt fra Mønge mod Valby kirke. Fra Viggo Bentzons skitsebog.

begyndende efterår. Huset havde ikke el dengang - så det kunne være noget af en oplevelse at gå op ad den lange trappe med regn og vind susende om ørerne.

Vi har alle set Hitchcock's »Psyko« med huset på bakken. Lydsiden i Heilmannshus, når vinden står på, er ret ekspressionistisk.

I mine unge år kom jeg gennem en årrække sammen med Rasmus Navers datter, Kim.

Rasmus var bogforlægger, men derudover var han vel egentlig den første rigtige PR. mand i Danmark. Han styrede »Den Frie Udstilling« og »Grønningen« i mere end 30 år, og han kendte alle kunstnerne.

I de år havde jeg min gang i Lundene, hvor Rasmus havde sommerhus. Jeg nåede at møde mange af de malere og forfattere, der boede her. Desværre må jeg sige, at jeg kom - og de døde.

Jeg fik dog en del gode anekdoter fra Rasmus. Her er en af dem:

Rasmus Naver havde en stor motorcykel – vistnok en Harley. Rasmus og Carl Jensen var på vej til Tibirke. De snakker undervejs. Efter Helsingø bliver Carl meget tavs på bagsædet, og Rasmus tror, han er sur. Vel fremme ved sommerhuset ser Rasmus sig tilbage – ingen Carl!

Rasmus havde simpelthen tabt ham i svinget ved Tinghuset i Helsingø.

Disse malere og tegnere var utrolig venlige og meget spændende at møde. Hans Bendix og Carl Jensen var gode hurræmænd for en ung tvivlende kunstner, som jeg var dengang.

Jeg mindes dem med stor glæde.

Hugo Liisberg, som jeg også kendte, havde får i Lundene dengang, og de åd københavnerens små træer. Desværre er fårene væk nu – det så kønnere ud dengang.

Nu er Lundene blevet mere til »skoven«. Men det er jo et andet projekt.

Kunstnervennerne

Mine venner i det kunstneriske her på egnen var først og fremmest Vibeke Alfelt og Lars Åkirke, Agnete Therkildsen og Ejler Bille. Vi kendte hinanden lidt på forhånd.

Lars havde lånt mig to kroner nede i Tisvildeleje til at købe to rødspætter for. Han påstår, at jeg ikke har betalt dem tilbage – men det ved jeg, at jeg har – ellers havde vi ikke været venner i dag.

Lars ser med stor alvor på den slags.

Vi var også så heldige at have separatudstillinger sammen i »den frie udstillings bygning«.

Senere udstillede vi sammen i kulturhuset i Helsingø.

Vi var også indblandet i Helsingø kunstforenings skabelse under Mary Larsens strenge ledelse.

Siden har vi mødtes en del privat.

Jeg må fortælle en lille historie fra vores udstilling i Helsingø kommunes venskabsby Alvesta.

Vi har i år haft denne by som venskabsby i 25 år.

Lars, Vips og jeg tog derop, og vi lavede en udstilling som et slags kulturudveksling.

Der var ikke mange besøgende, men til gengæld en anmeldelse der lød sådan:

»Den ene er besat af heste (Vips), -
den anden er besat af stole (Viggo),
og den tredje er bare besat!!

Agnete og Vips er desværre døde nu.

De var nogle gode kunstnere og fine mennesker. Agnetes billeder blev yngre og yngre, som årene gik.

Til trods for, at det økonomisk gik Ejler og Agnete bedre og bedre brød Agnete sig ikke om at bruge penge til pjat.

Hun genbrugte gamle rammer og lærreder, og jeg hjalp hende på et tidspunkt med at lave nogle indramninger til hendes collager, så indholdet ikke pludseligt rutschede ud på gulvet. Jeg tror nok, at hun syntes, at det var lidt overkill.

Agnete købte gerne sit tøj hos Frelsens hær, og jeg må indrømme, at hun så yndig ud som firsårig i et par børnesandaler fra halvtredserne.

I det hele taget var Ejler og Agnetes kunstner venner, gruppen omkring Martsudstillingen, folk der var rare at være sammen med - alvorlige, arbejdsomme og beskedne. Optaget af deres kunst - ydre materiel prunk og pragt var ikke deres stil. Det var Henry Heerup, Jeppe Vontillius, Arne Johannesen og mange andre.

Til Ejlers 75 års fødselsdag havde Agnete skrevet en hyldestsang. Melodien havde hun fundet i en norsk salmebog, og hun spillede selv for på deres gamle piano forte, og det havde ikke været stemt de sidste 14 dage.

Vi sang alle med, selv om ingen af os kendte melodien, og man kunne her sige, at hver fugl virkelig sang med sit næb og alle var meget glade og rørte.

Lars og Vips var også mestre i at lave store fester.

Her kom alle lige fra Bohr og Knud W. Jensen til købmand Klint. Vips var mester i at styre disse mega arrangementer, og Lars er en dejlig taler. Som nogle af highlightene husker jeg deres sølvbryllup.

Vi skulle komme og overraske dem om morgenen med musik og sang. Lars kom ud på balkonen og sagde:

»Hvor blev I af - jeg har ventet siden klokken seks«.

Og til Vips sagde han senere i sin tale til hende:

»Min kone er meget smuk. Det er jeg også. Den slags smitter af«.

Det skete, at Lars, Vips, Karen og jeg drak os lidt fuldere end etiketten tillader, og vi var tvunget til at tage en vogn hjem.

Engang forlangte en vognmand 50 kr. forlods for at tage os med, idet han var bange for, at vi skulle blive syge i bilen.

Lars gav ham 100 kr. og sagde så til os, at så skulle vi brække os ud over instrumentbrættet. Chaufføren kørte os hjem uden ekstrabetaling.

Scherfig skabte fuore

Jeg springer nu lidt i det:

I 1971 var jeg scenograf på Hans Scherfigs »Den forsvundne Fuldmægtig«.

Jeg var også scenograf på »Det forsømte forår«, men det har jo ikke noget med Tisvilde at gøre. Jeg skulle finde stederne »locations«, som det hedder på godt dansk.

Selvom historien foregår her, er Tisvilde by ikke god at filme i - den ligger for spredt.

Den historiske kro, der spiller en vigtig rolle, var brændt, så vi måtte finde på nogle andre steder.

Vi fandt Kikhavn, den er mere koncentreret og ret romantisk.

For at skaffe tilladelser til at filme dér, var jeg rundt og tale med beboerne derovre, og de sagde:

»Kommer I nu igen!!«

Bjarne og Astrid Henning Jensen havde lavet »Ditte Menne-skebarn i 1947...«

Tiden går hurtigt herude på landet.

Den historiske kro blev bygget op på et tilfældigt hus i Kikhavn. Og filmet indvendigt på Torup Kro.

Hageholms bil kører stort set altid ned ad bakke. Det skyldes, at

Tisvildeleje strand. Fra Viggo Bentzons skitsebog.

koblingen næsten omgående røg, så læg mærke til hvor glade vi var for udsigtsbakken. Der kører Karl Stegger bort - nedad.

Det var et helvede at slæbe den bil rundt fra sted til sted. Vi brugte naturligvis bakkerne, som jo er så fint beskrevet hos Scherfig.

Men jeg brugte også lokale folk til at hjælpe mig.

Jeg ved ikke hvor mange, der husker slagter Danielsen.

Der stod Danilesen på døren, men det var en stavfejl, han ikke gad gøre noget ved.

Det påstås, at han egentlig bare hed Nielsen - men fordi folk altid sagde:

»Da´ Nielsen« kalde han sig Danielsen.

Gert Fredholm, der var instruktør på filmen, ville gerne have,

at da vi sprang Mogensen i luften på Amager fællede, så skulle man kunne se, at det var ægte indvolde, der spredtes til alle sider.

Jeg havde bygget en vellignende dukke, og den ville jeg gerne have fyldt op med griseindvolde.

Jeg henvendte mig til Danielsen og hans svend Jørgen, de var nemlig rigtige slagtere og kunne skaffe alting.

Der skete nu det, at det trak lidt ud med optagelserne på fællenden, så jeg havde tit opringninger fra en let overrislet Danielsen, gerne midt om natten, der sagde:

»At nu var han klar!»

Da den store dag kom, kørte jeg ned og hentede en stor sæk indvolde, ubeset.

Da alt var klar til sprængningen, og Karen og jeg skulle til at fylde dukken op med indholdet fra Danielsen, viste det sig at han havde slagtet kyllinger i den uge, så Mogensen farer til vejrs indhylltet i hønsetarme og hønsefødder.

Jeg tror ikke, der var nogen der så det, og jeg talte aldrig med Danielsen om det.

Hans Scherfig var i øvrigt selv tilstede flere gange under optagelserne – og vi talte om den fuore, som bogen skabte, da den udkom.

Den forsvundne fuldmægtig var jo en nøgleroman, og den kom ret tæt på.

Scherfig havde selv boet hos Hageholm i den gamle skole – senere Else Kai Sass's hus.

Hageholms husbestyrerinde, der blev spillet af Elin Reimer, røg omgående på Nykøbing Sjælland.

Og sognefoged Jens Jensens udtalelse til de arbejdsløse fiskere – »Hvornår kan en fisker være arbejdsløs, når havet er åbent«? – er korrekt.

Valdemar Gudmandsen fortalte om de arbejdsløse, at de slog skærver på parkeringspladsen – om vinteren frøs de så meget, at de måtte pakke sig ind i aviser.

Hans Scherfig sagde til mig, at havde han været lidt ældre, havde han nok ikke gået så tæt på, men havde beskrevet det hele lidt mildere.

Sædernes forfald

For 35 år siden var Tisvilde en stor handelsby.

Danielsens Leverpostej, - Frydensbergs grøntsager (vi byttede kantareller fra skoven med grøntsager), Spiegelhauers landbrød (det er nu stadigvæk godt), Friis Jensens ost.

Det var virkelig noget, man kørte langt efter dengang.

Og det bringer mig over til min afslutning, hvor jeg vil komme ind på sædernes forfald - det gør alle ældre mennesker, og jeg vil ikke lade lejligheden slippe fra mig.

Da vi flyttede herop var de små landsbyer ikke udbygget. Vejby var ikke særlig stor - under halvdelen af, hvad den er i dag. Vejby havde alligevel et rigt næringsliv.

Der var manufaktur, frisør, slagter, el-forretning, grønthandler, tre købmænd og en smed.

Byen var lille, men det løb rundt.

I dag har vi heldigvis Ove og Tove, for ellers ville byen da være en ren spøgelsesby.

Det samme gælder med Mønge.

Her var ved gud i himmelen også en købmand - og der var bager i Unnerup, og da de holdt op, blev behovet dækket af en hær af selvkørende handlende.

Der var købmand, bager, fisk, slagter, kaffe, sodavand og øl, og døren stod altid åben, så de lagde selv varerne på plads.

I dag er der ingenting, og da byen for tiden bestemt ikke består af vårharer, og vi har en kilometer til nærmeste offentlige transportmiddel, kan det være hårdt for nogen at blive boende i vores dejlige by.

Vi er godt på vej til at ofre vores små landsbyer på centraliserings alter.

I virkeligheden er det kun de stærkeste med bil og penge, der kan blive herude, men skulle dette ændre sig, åbner der sig helt nye muligheder: kunstnerne vender tilbage, de kræver ikke så meget og behøver ikke flytte sig så langt, og en cykel kan der vel altid blive råd til.

Se det var nye perspektiver.

Det hele begyndte på Hotel Tisvildeleje

20 år før »Alley Cat«

*fik Bent Fabricius-Bjerre sit første
professionelle engagement i Tisvildeleje*

Af Niels Jørgen Larsen

En fantastisk karriere i dansk musikliv og underholdningsindustrien tog sin begyndelse på det daværende Hotel Tisvildeleje for 64 år siden, da den blot 15-årige Bent Fabricius-Bjerre fik sit første professionelle engagement sommeren over med en jazz-trio.

Musikken trak mere end skolegangen for den unge mand, som skrev et brev til hotellet i Tisvildeleje og til sin overraskelse fik positivt svar. Bent Fabricius-Bjerre kendte stedet, fordi han tilbragte somrene i Tisvilde fra han var barn. Forældrene havde nemlig, som han fortæller, et sommerhus på Nyvej tre-fire huse bag Købmandshuset.

I 1940 havde Jørgensens Hotel på Hovedgaden skiftet navn til Hotel Tisvildeleje – i nyere tid var etablissementet, der i dag er lejlighedskompleks, kendt en årrække som Badehotellet (eller Balladehotellet!). Ikke at forveksle med Tisvildelejes rigtige, gamle fine badehotel oppe på bakken, som tyskerne okkuperede og siden gjorde til flygtningelejr, og efter krigen forfaldt, indtil man tog sig sammen til at jævne det med jorden.

Bent Fabricius-Bjerre husker at hoteldirektøren, der havde taget over fra Søren Skjold Jørgensen – søn af Lars Peter Jørgensen, der startede hotellet – var en lidt sur dame, fru D. Olsen. Hun havde en kraftig, cigarrygende herre ved navn Tullin som fast

ven. Han sad altid på verandaen og drak øl. En erindring som bekræftes af andre af datidens vidner som værende meget nøjagtig!

Det blev to somre i Tisvildeleje, 1940 og 1941, inden den unge orkesterleder fik engagement i Hornbæk, på Bondegården og Hotel Trouville.

Hvad Bent Fabricius-Bjerre sidenhen drev det til er en velkendt historie. Han nåede at få en konservatorieuddannelse og oprettede allerede i 1950 sit eget pladeselskab og musikforlag. Den store berømmelse fulgte med melodien »Omkring et flygel«, der blev til »Alley Cat« og indbragte en Grammy i USA. Og hvem herhjemme kender ikke temaet fra Olsen-Banden eller kendingsmelodien fra Matador? Skulle det knibe blandt de unge har han – tro det eller lad være – teknohittet med nummeret »Jukeboks« så sent som sidste år.

Bent Fabricius-Bjerrers familie flyttede efter krigen fra Frederiksberg til Stavnsholt ved Furesøen og samtidig solgte man sommerhuset på Nyvej. For nogle år siden vendte han tilbage til området, da han sammen med sin kone Anne købte »Alfridas hus« på Ved Stranden. Huset, som Paul Hammerich havde i 1980'erne, er bygget af Peder Gudmandsen. Alfrida var gift med dennes nevø Peter 'Røgmand' Pedersen.

Bent Fabricius-Bjerre, der fylder 80 år til december, har stillet efterfølgende kapitler om de to somre i Tisvildeleje fra erindringsbogen »Klaver med mer'« til rådighed for Vejby-Tibirke-årbogen, hvad vi takker for.

Jazz på Hotel Tisvildeleje

Uddrag fra erindringsbogen

'Klaver med mer'

om 15-årige Bent Fabricius-Bjerrers

professionelle debut som orkesterleder i 1940

Af Bent Fabricius-Bjerre

Til min store overraskelse fik jeg positivt svar fra hotellet i Tisvildeleje, og jeg samlede så mit første professionelle orkester. En trio bestående af bas, guitar og klaver. Bassisten hed Ove Preis og spillede i virkeligheden klaver, hvilket var praktisk, da værten helst ville have, at der skulle være musik hele tiden, og så kunne han spille, når vi andre holdt pause. At han så selv måtte spille uafbrudt i fem timer på henholdsvis bas og klaver, var der ingen, der tænkte på. Måske ham selv, men han havde da den glæde ud af arrangementet at han traf Lilian Henius, som han senere blev gift med, og fik et begavet barn, som i dag hedder Suzanne Brøgger. Der var ikke strøm på orkestrene dengang, så vi havde Kaare Bennike på akustisk guitar. Han var pottemager til daglig, men spillede en god rytme. Vi sang trio-sang, og vores hofnummer var Ain't She Sweet i et arrangement, der var stærkt inspireret af Jimmie Luncefords indspilning.

Vi lagde ikke meget mærke til besættelsesmagten under den første sommer. Vi havde indtryk af, at den kun omfattede to halvgamle tyske soldater, der holdt sig for sig selv i et sommerhus.

Vi åbnede den 5. juni - Grundlovsdag - og sæsonen varede til 1. September. Så jeg meddelte skolen, at jeg desværre ikke kunne gå op til eksamen og gik op på rektors kontor for at få mine eksamenspenge tilbage. Det fik jeg, og min familie var helt ude af

Jørgensens Hotel i Tsvildeleje i 1930'erne inden hotellet skiftede navn til Hotel Tsvildeleje.

Den store sal på Jørgensens Hotel/Hotel Tsvildeleje, hvor Bent Fabricius-Bjerre optrådte med sin trio i to somre.

*Tisvildeleje Badehotel på toppen af hotelbakken
og i baggrunden området Ved Stranden, hvor Bent Fabricius-Bjerre fik hus.*

den. Hvad skulle det ende med. Jeg var eneste drengebarn i den del af slægten, og nu så det ud til, at den akademiske linie blev brudt, og det hele endte op i øller, tobaksrøg og letlevende piger.

Set udefra kunne det også godt udlægges sådan.

Jazz i Tisvilde

Der var på det tidspunkt to hoteller i Tisvildeleje. Badehotellet, der lå på toppen af hotelbakken, var et stort forhenværende flot hotel fra århundredeskiftet. Det var her, det elegante publikum kom. Herrerne i hvide jakkesæt med tofarvede golfsko og pigerne i deres nyeste sommerkjoler. Om eftermiddagen, hvor man drak te på terrassen med den smukke udsigt ud over Kattegat, havde de store hatte på for at skygge for solen.

Hotel Tisvildeleje var mere beskedent. Det var et tidligere pensionat, der var bygget om. Vi spillede i festsalen, der lignede et

Hotel Tisvildeleje

(fh. Jørgensens Hotel)

Daglig fra Kl. 21—24

Musik og Dans

I. Kls. Swing Band

under Ledelse af

Herr Bent Fabricius Bjerre

Plakaten fra 15-årige Bent Fabricius-Bjerrers første professionelle engagement i 1940.

forsamlingshus, når det var kedeligst. Det var første år, vores hotel satsede på musik for de unge. Tidligere havde der siddet en harmonikaspiller og lirt nogle sømandsvalse af, men nu tog man konkurrencen op med Badehotellet, og selv om det ikke var elegancen, der dominerede, havde vi fuldt hus hver aften.

Vi havde lejet et stort værelse i en nærliggende villa, hvor der var stillet tre senge op i hvert sit hjørne. Der var ikke meget privatliv, men det var en aftale, at de andre sov, hvis man havde besøg.

Jeg havde ikke haft brug for ordningen – for den sags skyld hverken dér eller andre steder – før jeg mødte Annelise på stranden. Hun var lille, velskabt, mørkebrun af Tisvildesolen og oldgammel. Hun var treogtyve år. Men syv års forskel er en menneskealder, når man er femten. Hun var lige ud af landevejen og fortalte mig, at hun var forlovet med en løjtnant ved Flyvevåbnet, så jeg var klar over, at det var uforpligtende. Det var derfor uden betænkeligheder, at jeg tog hende med hjem i kollektivet.

Vi kom sammen i næsten tre år. Det var et praktisk forhold, som ikke på noget tidspunkt kogte over, fordi grænserne i forvejen var sat. Jeg havde et fotografi stående af hende på skrivebordet i mit værelse. Det var taget af kanonfotografen på Rådhuspladsen, og hun havde en sølvræv over skulderen og høje stilethæle. Men det var sjældent, at hun kom i vores hjem. Det var ikke bevidst, at jeg undgik det, men det har nok ligget lidt i underbevidstheden, at det var bedst at køre det på neutralt plan.

På konservatoriet

Da min far havde diskuteret min fremtid igennem med sine brødre, lod han mig vide, at han kunne gå med til, at jeg gik musikvejen under forudsætning af, at jeg i alt fald tog en uddannelse inden for dette område, og det blev aftalt, at jeg skulle begynde på Det kgl. Danske Musikkonservatorium, når sommeren var overstået. For at komme ind skulle man bestå en adgangsprøve, og jeg tog timer hos Herman D. Koppel for at lære et stykke klassisk musik.

Jeg slap igennem nåleøjet med en let sonate af Haydn og gik på konservatoriet i tre år med Holger Lund Christiansen som lærer i mit hovedfag klaver, og med Poul Schierbeck til bifagene instrumentation og direktion.

Rektor var dengang Rudolph Simonsen, en utrolig kyndig mand, som underviste os i musikhistorie. Han kunne spille direkte efter et operapartitur, synge samtlige partier inklusive duetter og samtidig fortælle om stykkets handling. Alene dette one man show gjorde et i sig selv kedeligt fag til studietidens højdepunkt.

Vi levede i en finkulturel tid, jazz og dansemusik hørte til på værtshusene. En gang, da jeg sad i et af prøveværelserne og øvede mig på Meade Lux Lewis' Honkey Tonk Train Blues, bad rektor mig lade være med at spille jazz på konservatoriets flygler. Det ødelagde instrumenterne, sagde han.

Vi havde succés med vores første engagement på Hotel Tisvildeleje, og jeg blev bedt om at komme tilbage næste sommer.

Bent Fabricius-Bjerre (tv.) med sit første orkester. Illustration fra 'Klaver med mer'

Goodman-trioen

Efter Fats Waller kom turen nu til Teddy Wilson. Pianist i Benny Goodmans trio og kvartet, som i trediverne og fyrrerne var lige så populære som Beatles blev 25 år efter. Han spillede, ligesom man trak vejret. Hans improvisationer var ligesom åndedrag. Spænding og afslapning. Hans højre hånd åndede ind og ud i enkle musikalske passager, mens hans venstre hånd brød akkorderne op med skiftende harmonier på hvert taktslag. Jeg havde svært ved at få min venstre hånd med. Mine fingre var ikke lange nok til de vanskelige decimer, men med højre hånd gik det bedre, og snart kunne jeg spille hans berømte solo i 'Ain't Misbehavin'', hvor Harry James i øvrigt også spillede et af sine bedste kor.

Så året efter blev det en trio i den populære Goodman-stil. Poul Hindberg på klarinet og Pedro Biker – den senere kendte TV-speaker – på trommer. De to blev i øvrigt grundstammen i de følgende års skiftende orkestre, indtil jeg dannede trioen med Erik Carlsen på bas og Arne Kristensen på elektrisk guitar.

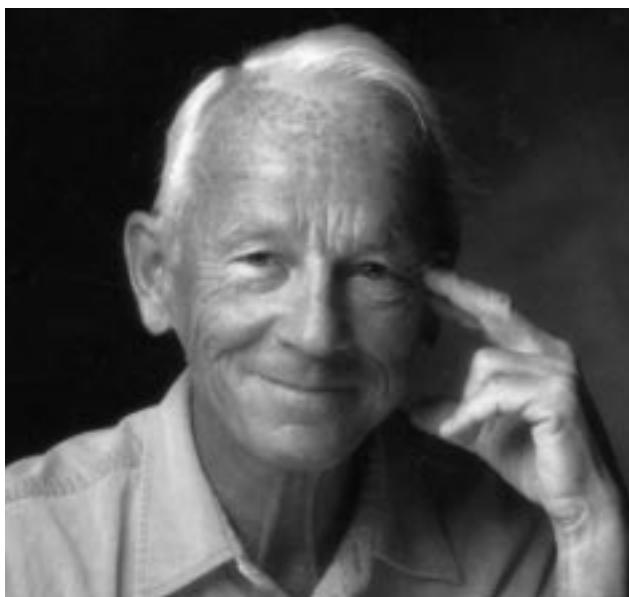
Den forventningsfulde pige

Da vi var på vores anden sæson på Hotel Tisvildeleje, sad der en aften en køn mørkhåret pige sammen med sine forældre nede ved et af de bageste borde. Hun så så glad ud og næsten lyste af forventning. Det satte et eller andet i gang. Hende måtte jeg tale med. Mellem et af numrene sagde tjeneren til mig, at faderen ved bordet havde bestilt noget øl til os. Så efter pausen gik jeg hen til dem for at sige tak. Det passede mig fint at komme hen i nærheden af pigen. Jeg var nysgerrig og det var selvfølgelig mest hende, jeg talte med i de tre minutter, vi havde tilbage, før vi skulle op og spille. Jeg nåede dog at få frem, at hun hed Harriet Dessau og boede på Helenekilde, et luksuspensionat, jeg godt kendte, og som lignede scenen til en forbrydelse i en detektivbog af Agatha Christie.

Næste dage kredsede jeg omkring huset et par timer, indtil jeg tilfældigt stødte på hende i indkørslen.

For at finde en eller anden indfaldsvinkel til at komme i gang spurgte jeg, om hun ikke havde en tennisketcher, jeg kunne låne. Jeg spillede ganske vist ikke tennis dengang, men tænkte, at en tennisspillende ung mand passede bedre ind i Agatha Christies persongalleri end en musiker. Hun spillede ikke selv, men jeg kunne låne hendes fars, sagde hun. Og det gjorde jeg og lovede at aflevere den næste dag. Da jeg mødte op næste morgen, var hun allerede taget til stranden, så jeg gav ketcheren til en af stuepigerne.

Dagen efter cirklede jeg rundt om gerningsstedet, men fik at vide, at familien var rejst. Det tænkte jeg over et par dage, henlagde så sagen som uopklaret og gik i gang med en ny.

'Klaver med mer' af Bent Fabricius-Bjerre er udgivet i 1994 på forlaget J. H. Schultz Information A/S - Foto er gengivet fra bogens omslag.

Sådan var det!

Historien om Tisvilde Biograf

Af Birte Forsell

1938 til 1946 - Wadsted

Der fortælles at noget af det første der huskes om biograf i Tisvilde var i gården ved Tisvilde Kro, hvor der blev sat et telt op og vist film. For at høre, om der var nogen, der kunne huske noget mere »fra dengang det var før« med hensyn til biografer i Tisvilde, besøgte jeg Else Frydensberg i begyndelsen af 2004.

Hun fortalte:

Frk. Hansen, konsul Wadsteds husbestyrerinde var med, da han flyttede til Tisvilde. Hun var kun husbestyrerinde, pointerede Else, hvis nogle skulle komme på andre tanker. Wadsted dukkede op i Tisvildeleje som noget af en »fremmed fugl«. Han var en høj flot herre. Der var noget særligt ved ham. Hans påklædning, ja, selv hans cykel var speciel. Der var et eller andet ved baghjulet, en pind, man kunne stå på, når benet skulle svinges op over cykelstangen. Else fortæller, at før biografen kom til, havde der været en rejsende biograf »Lillebil Biograf Hedebo«, der viste film i landdistrikterne. Hun havde set film i Vejby Forsamlingshus, da hun var barn og siger at i Tisvildeleje var det på Jørgensens Hotel, der var forestillinger.

Der fortælles at Wadsted, der havde været dansk konsul i Sct. Petersborg, havde måttet flygte under en togvogn fra Rusland under den russiske revolution i 1917. Han havde to lidenskaber: Beethoven og biograf. Han byggede Tisvilde Bio i 1938 på en del af den grund, hvor han tidligere havde plantet en frugtplantage, Hovedgaden 38.

Selve biografbygningen var som nu, men med tre udgange dér, hvor nu tilbygningen af restauranten er. I pausen kunne folk så gå direkte ud i æblehaven og få frisk luft. Toiletterne lå som en selvstændig bygning på den anden side af biografen. De blev fjernet i 1991 for at gøre plads til parkering af biler, da 'Tyrns Væld' overtog Tisvilde Bio Bistro.

Om sommeren var der to aftenforestillinger, kl. 19.00 og kl. 21.00. Nogle af de lokale havde vinteren igennem haft deres 'faste' pladser, og der kunne nu opstå, om ikke håndgemæng så i hvert fald kraftig ordveksling, når én af »københavnerne« ved en sommerforestilling havde taget en af de lokales hævdvundne plads.

Der var intet problem med de tre sidste »luksus rækker«, for de var nummererede.

Wadsted kunne godt finde på at standse filmen, hvis han opdagede, at nogen uregelmæssigt havde sneget sig ind på de noget dyrere pladser. Der kunne være voldsom trængsel om sommeren i foyeren ved sidste forestilling, da aftenens første gæster skulle ud, og de næste skulle ind. Det er ikke svært at forestille sig, når man tænker på at biografen havde 246 stolepladser! Wadsted stod rolig og havde overblikket, mens han sagde: »Rolig! rolig! Teatret har endnu ikke været udsolgt«

Ud mod vejen ved biografen var der et to meter stort hegn af »udskør«, som en professionel tømrer siger, at det hedder på nordsjællandsk - det træ med bark, der bliver til overs., når man har skåret brædder ud af en stamme. Hegnet gik helt ned til den tidligere »Malerkasse«, sikkert nok lavet til beskyttelse af frugtplantagen; for også på den tid var det en af de store børnefordøjelser at gå på æblerov.

Der var mange i Lejet, der havde hegn af »udskør«, for på hjørnet af Solvej havde Mikhail Ivanoff Ossipoff sit værksted, der bl.a. lavede fiskerkasser. Det er ikke utænkeligt, at han også har været leverandør til Wadsted. De fik sig i hvert tilfælde en god snak en gang imellem på russisk, for Ivanoff var som Wadsted flygtet fra Rusland.

Wadsted klarede selv det hele om vinteren, arbejdsdagen var ikke slut, når sidste aftenes forestilling var forbi, for så cyklede han ud med plakater til næste dags forestilling.

Af Wadsteds dødsbo købte hans husbestyrerinde, Oda Hansen, biografen for 63.000 kr. samt løsøre til 5.000 kr.

Vurderingssummen var 20.000 kr. Hvorfor mon hun skulle betale så meget mere? Det slår selv vore dages difference mellem vurdering og salgssum.

1946 til 1956 - Thuneby

Peter Thuneby og hans kone Elisa fik den 15. september 1946 bevilling til at drive Tisvilde Biograf, som de havde indtil 1957. Hele familien var inddraget i at drive foretagendet. Selv den ældre generation var med, for Elis forældre flyttede fra Næstved til Tisvilde for at hjælpe til. De boede i biografens lejlighed. De fungerede som viceværter og passede rengøringen i biografen og sørgede for varmen. Samtidig bestyrede de en Minigolfbane, der lå mellem Tennisvej og Solvangsvej. Deres yngste søn Kaj var flyttet med, og han var operatør i biografen.

*Peter Thuneby.
Privat foto.*

Indgangen til biografen var som nu i facaden mod Hovedgaden. På begge sider af indgangen hang der udhængsskabe med billeder fra den aktuelle og den kommende film. Lige indenfor i foyeren var billetsalget til venstre, og her var det Elisa Thuneby, der residerede. Billeetsalget foregik også fra boghandlerforretningen, som familien Thuneby havde længere henne ad Hovedgaden.

Til højre for døren var der plads til plakater plus en række filmbilleder, og helt inde til venstre i hjørnet var der slik- og issalg. Det var der også i pausen, og Grethe, familiens yngste, husker, hvordan hun nødtvunget måtte gå rundt med en bakke på maven og højlydt falbyde varerne. Det blev ikke bedre af, at børnene drillede hende og kaldte hende »is«.

I foyeren var der et meget smukt mørkt sildebens parketgulv, som blev olieret og derefter rengjort for overflødig olie med savsmuld. Modsat indgangsdøren var der en lang bænk beklædt med grønt skind. Der var to indgange til biografen og ved aftenforestillinger var det biografforpagter Thuneby og operatøren, der var billetkontrollører.

Til højre i lokalet var der opgang til balkonen, hvor der var plads til 20, her kostede en billet 2,50 kr., til venstre var der en trappe op til operatørrummet.

I alt var der, som omtalt, plads til 246 gæster. De tre forreste rækker, som var de billigste, kostede 1,50 kr. De var ganske tæt på lærredet, mere primitive og ikke som de øvrige beklædt med grønt skind. De tre sidste rækker, luksusrækkerne eller »kysserækkerne«, som de med let fnisen blev kaldt, var med ekstra polstring til 2,75 kr. pr billet.

I vintersæsonen var det mest danske film, der var på repertoiret. Det var dyrt at varme biografen op, derfor var balkonen lukket om vinteren, og der blev kun vist film fredag, lørdag og søndag. I højsæsonen blev der spillet fra tirsdag til og med søndag med to forestillinger pr. dag kl. 19.00 og 21.00.

Thunebys ældste datter, Inge, hentede filmrullerne på stationen. De var pakket i en kasse ombundet af en solid læderrem, og Inge transporterede dem på cykelbagagebæreren til biografen. Ganske flot klaret af en pige på 14 år, når man ved, hvor tunge filmruller er. En anden opgave var at køre rundt til alle de handlende for at sætte plakater op.

Efter konsul Wadsted var det frk. Hansen, der ejede biografen, og det var altid et af Thuneby-børnene, der blev sendt afsted med betaling for leje af biografen. Hun snakkede meget, udfrittede og ville gerne have lidt informationer, og det havde hverken hr. eller fru Thuneby lyst eller tid til at udsættes for.

Frøken Hansen var noget af en eneboer. Hun boede i det hus, som Wadsted byggede. Huset var sortmalet og indhyldet i et vildnis med masser af katte, som nok var frk. Hansens eneste selskab. 'Kattemor' blev hun kaldt, og for os børn forekom stedet og hun selv som lidt af det dæmoniske, vi læste om i eventyrene.

Ved siden af biografen, hvor nu restauranten er, var der blevet en del frugttræer tilbage, og hvert efterår blev der sendt masser af æbler af sted til Græsted for på fabrikken dér at blive lavet til æblemost, fortæller Grethe.

Det var et hårdt slid med boghandel om dagen og biograf om aftenen, så da den 10-årige kontrakt udløb, ønskede familien Thuneby ikke at få den fornyet.

1957 til 1971 - Horsted

Thuneby var stoppet med biografen, og der manglede nu nogle, som ville overtage driften. Brøndgraverens kone, Thora Svensson, og børnene var ivrige biografgængere. Hun selv elskede at gå i biografen, og hun syntes, det var deprimerende ikke længere at kunne se film i Tisvilde. Hun iværksatte derfor en underskriftindsamling for at få sognerådet til at gøre noget ved problemet. Der blev gjort forskellige indsatser for at få gang biografen igen, bl.a. gjorde sangeren Grabowski, der var bosat i Tisvilde om sommeren, et velmenende forsøg, men først i 1957 lykkedes det, da Aage Horsted fik bevilling til at drive Tisvilde Biograf.

*Aage Horsted.
Privat foto.*

For at få nogle flere oplysninger besøgte jeg Aage Horsteds kone, »Lona Horsted, født Spinkler«, som hun præsenterede sig. Hun er en pragtfuld dame på 94 år - og »dame« i ordets egentlige betydning. Det ville være utænkeligt at se Lona Horsted i f.eks. joggingtøj. Hun er en del af »bybilledet« kørende med sit hjælpemiddel rollatoren og altid velklædt med sit fine minkdress.

»Klippet mink, som kun italienerne kan gøre det,« sagde fru Horsted stolt over sin dejlige kåbe.

Som det er sædvane blandt officerer, blev Aage Horsted pensioneret i »ung alder« i 1952. Familien Horsted - Lona, Aage og børnene Ebbe og Jannik - flyttede fra Sydsjælland til Tisvilde i 1956. De flyttede ind på Toftegården og passede den.

I 1957 havde kommunesekretær for Vejby-Tibirke kommune, Karl Lund Aagaard, der var en mand med visioner, ansat Tisvildes første turistchef Jørgen Nash, og ham var der spræl i. Som ung kan jeg huske, at min far grinende fortalte, at Jørgen Nash besøgte samtlige spisesteder i Tisvilde og omegn og fik serveret gratis måltider, for som Jørgen Nash sagde: »Jeg er jo nødt til at vide, hvad jeg kan anbefale turisterne«. Jeg tror ikke, der var så stor forståelse i sognerådet for denne forløber for Politikens »kokkehuebedømmer«.

Om det var sognerådet, der blev træt af Jørgen Nash eller omvendt skal være usagt. I hvert fald foreslog Lund Aagaard, der kendte familien Horsted fra en mere selskabelig omgang, at Aage Horsted skulle være den nye turistchef. At være turistchef var ikke noget lønnet job, men han havde jo sin gode officerspension, som Aagaard udtrykte det. Biografen, der manglede en bestyrer, ville det også være fint, hvis han ville klare. Bevilling skulle sognerådet nok sørge for, og dertil bevilgede sognerådet et eengangs beløb på 1000 kr. til at starte biografen op igen. Sognerådet ville, at der om sommeren skulle køres film hele ugen.

Den første film, der blev vist efter indvielsen, var: »Kongen af New York« af Charles Chaplin. Dengang var det agenter fra de forskellige filmselskaber, der kom på besøg til biografen for at sælge de forskellige film, som var på markedet. En gang om året blev familien Horsted inviteret til Falkoner Centeret i København for at »snuse« til, hvad der ellers kunne komme på programmet. Dengang var der fast pris på leje af filmen.

Det var stadigvæk frk. Hansen som ejede biografen, og som modtog afregningen. Horsted ville gerne købe, men frk. Hansen ville ikke sælge. Familien Horsted flyttede fra Toftegården til lejligheden i biografen, som var noget lille for en familie med to børn, og Horsteds købte derfor »Majorgården« i Holløselund, samtidig med at de passede turist- og biograf-virksomheden. Der var nok at gøre, og mange ting der skulle ordnes, f.eks. kan Lona Horsted huske, at hun selv syede det store velour fortæppe foran lærredet.

Familien drev biografen i 12 år frem til 1969, hvor Aage Horsted, der nu var blevet en ældre herre, mente det var på tide nok en gang at gå på pension.

Tidligere var det »fint« at være biografdirektør, og man kan f.eks. i flere ældre biografse, at der ved siden af operatørrummet over biografensalen har været en loge for direktøren med frue og eventuelle gæster. Om der har været en sådan direktørloge i Tisvilde Bio, melder historien ikke noget om. Men den er måske senere blevet lavet om til flere rækker til publikum. At få en biografbevilling var dengang et eftertragtet retrætejob for ældre skuespillere, der nærmest stod i kø for at få bevilling til de store biografse i København eller købstæderne. På landet havde det mest været folk, som kunne klare det »tekniske udstyr«, der fik bevilling.

Foto af biografen fra 1967 er udlånt af René Gudmandsen

Fjernsynet havde »indtaget« de fleste hjem, det var derfor ikke længere så lukrativt at være biograftejer. Folk kom ikke længere strømmende til biografen, og det var kun de biograftejere eller bestyrere, der havde et »lidenskabeligt« og/eller et godt kendskab til branchen, og samtidig ydede en stor arbejdsindsats, der kunne indtjene en indkomst, de kunne leve af. Det var derfor ikke umiddelbart attraktivt at forpagte Tisvilde Bio.

Tisvilde Bio efter at Morten Schyberg udbyggede den i 1971

1971 til 1990 - Schyberg

I 1970 var Morten Schyberg i gang med optagelser til filmen »Desertøren« for filmselskabet ASA, hvor nogle scener blev optaget i Tisvildeleje. Flere gange om dagen kørte han forbi biografen, der havde ligget tom og øde hen i mere end halvandet år til stor fortrydelse og ærgrelse for egnens biografpublikum. Sammen med sin kone, Annelise, og en kollega, tonemester Arne Lintner, købte han i 1971 Tisvilde Biograf. De havde »forelsket« sig i stedet.

For at høre nærmere om næste periode af Tisvilde Biograf historie kontaktede jeg Morten Schyberg, som jeg vidste havde stået for etableringen af »Kinopalæet« A/S med de 11 biografer i Lyngby Centret.

Morten kom til Tisvilde og besøgte sin gamle virksomhed Tisvilde Bio Bistro, og han var tilfreds med hvad han så. Han medbragte et bånd fra en radioudsendelse, som Hemming Hartmann-Petersen havde lavet i 1972 med titlen »Biografen ved badestedet«. Herfra »huggede jeg en hæl og klippede en tå«, og dermed blev opgaven med at beskrive opstarten på den nye Tisvilde Bio Bistros æra noget nemmere.

Morten Schyberg havde efter flere besøg endelig overtalt ejeren Oda Hansen til at sælge biografen, som han fik for en købssum på 185.000 kr. Morten Schyberg fik 170.000 kr. fra Statens Filmfond og skød selv omkring 150.000 kr. til. Der blev skaffet nyt filmudstyr og sat 150 nye stolesæder i den nyrestaurerede biografsal. Det var meget færre end hidtil, men til gengæld var forholdene så gode i hele salen, at der blev fast enhedspris: 7 kr. for voksne og 5 kr. for børn, og biografgængerne fandt selv deres plads efterhånden, som de kom ind.

Inden starten havde Morten Schyberg udtalt til lokalpressen: »Årsagen til biografdød og krise er sikkert, at de fleste biografer er røvkedelige. Der sker jo ikke noget i dem. Der mangler trivsel. Om det er rigtigt, vil vise sig i sommer. Vi forsøger i hvert fald. Ingen vil kunne genkende den, når den åbner igen. Kun navnet vil være det samme. Den grimme gule »kasse« fra 1938 er blevet ud- og ombygget til en smart, hvid superbiograf-TV-underholdningsstation i Tisvilde«.

Den 12. juni var det færdigbygget og den tidligere biografdirektør Aage Horsted holdt åbningstalen. Succes blev det, der blev kørt to forskellige film på hverdagsaftener – én der henvendte sig til et ungt publikum og én til et mere modent, samt fire forskellige film fredag, lørdag og søndag. I alt 85 film blev det til den sommer med 125 forestillinger, hvor der blev solgt 15.000 billetter på tre måneder. De to forpagtere havde knoklet med at få bygget en ny foyer på siden af den gamle, og i den blev der indrettet kiosk, der foruden biografbilletter solgte slik, is, aviser, frimærker m.m.

Der blev indrettet grillbar, hvor der kunne købes pommes frites, pølser, forårsruller og toast. Forpagterne havde fået spiritusbevilling og kunne som den eneste restaurant i Nordsjælland servere fadøl.

Den gamle foyer blev indrettet med en rigtig gammeldags spiritusbar med spillemaskiner til underholdning af gæsterne efter biograftid.

Forpagterne havde alle deres »rigtige« arbejde ved siden af biograf- og restaurationsdriften, og september 1971 lukkede virksomheden for sæsonen. Sommeren efter var der åbent igen, og den sæson kan sikkert huskes for, at der hver lørdag- søndag som midnatsforestilling blev vist spaghetti-western. Et år efter trak Arne Lintner sig og blev købt ud. Han havde fået en ny kone og andre interesser.

Senere overlod Morten Schyberg foretagendet til Annelise Schyberg, der sammen med Peter Bjerregård fik hele »huset« Tisvilde Bio Bistro til i folks bevidsthed at fremstå som den ultimative sommeroplevelse. Annelise havde mange talenter bl.a. kunstneriske evner, og hendes fantasifulde »bio & madprogrammer« hænger nu mange år efter stadig som dekoration i flere huse her i området. Hun engagerede nogle af de bedste musikere, og stedet blev til »Tisvildeleje Jazz-hus«. Hun lavede filmklub, og Peter serverede tidens »hotteste« menu – plankebøf – så tænderne løb i vand.

Det var dejligt at være ung i Tisvilde og heller ikke så galt at være mere moden, for der var underholdning for enhver smag.

Annelise Schyberg som 'krokone' i sine velmagtsdage

Der blev bygget mere til de eksisterende bygninger og indrettet til den restaurant, det er i dag. Tisvilde Bio Bistro blev »landskendt« i hele hovedstadsområdet, og netop på grund af den store reklameværdi blev navnet bibeholdt (efter råd fra dem der har forstand på den slags), da »huset« blev retableret af »Tyrsvæld« i halvfemserne.

Annelise var en sød, charmerende og dejlig »krokone«, som folk samledes om, men det var et vanskelig og hårdt job at »køre« Tisvilde Bio Bistro netop fordi det er så sæsonbetonet, så i 1987 ophørte restaurationsdriften og »etablissementet« gik i 1988 på den første af mange tvangsauktioner.

Gennem de næste par år var der flere tvangsauktioner og forskellige »værter« i Bistroyen f.eks. den italienske »Ristorante Pulcinella« og senere hen diskoteket »Ballroom«. Biografen viste ikke film i den periode og udstyret forsvandt.

Efterskrift

Her kunne en spændende fortælling om en biograf og kulturinstitution i Tisvilde gennem mere end et halvt århundrede så have været slut på en ganske trist måde. Med en nedlagt biograf og en bygning, der risikerede at lide en lige så krank skæbne som badhotellet oppe på bakken oplevede 40 år tidligere.

Men en gruppe af sande ildsjæle ville det heldigvis anderledes. En biografgruppe blev til sammenslutningen Tyrsvæld og en støtteforening kom også til. Et slidsomt arbejde gik igang og store økonomiske vanskeligheder fulgte. Resultatet er blevet, at vi alle stadig har vores biograf. Den historie fra 1991 til i dag fortæller Birte Forsell i årbogen for 2005.

njl

Tisvilde var mit helle

»Vi havde fået råd til at bygge et sommerhus, fordi min far arvede nogle penge efter farmors død. Huset – som min søster Janne ejer i dag – skabte en voldsom opstandelse i Tisvilde. Det kom i avisen som et eksempel på tidens dårskab, og der var vilde protester. Mange forlangte huset revet ned, fordi det blev malet – lyserødt. Det var en moderne arkitekt, der havde fundet ud af, at det skulle være lyserødt. Jeg syntes, at det så yndigt ud, men det var ikke holdningen i Tisvilde, hvor vores hus blev årets skandale.

Dengang havde vi ikke bil, men tidligt på sommeren kørte Gustav sin taxa fra Tisvilde ind til Vagtelvej og hentede os med alle vore kufferter, kanariefugle og dukker, og så kørte vi langsomt op mod Tisvilde. Far arbejdede for det meste hele sommeren på Politiken, men i weekenden cyklede han op til os.

For mig er Tisvilde grundstammen i livet. Her kom vi hver eneste sommer i vores barndom. Skolen havde seks ugers ferie, og det føltes næsten uendeligt.

Senere, da min mor blev alene, havde hun stor glæde af sommerhuset, for alle fars og mors kunstner venner havde boet i området – tegnerne Carl Jensen og Hans Bendix, malerne William Scharff og Victor Haagen-Müller samt billedhuggeren Hugo Liisberg. Mændene var efterhånden døde, men deres koner levede, og de skabte et lille kvindeoldekolle i Tisvilde. De gik rundt til hinanden, fik en lille én, snakkede og havde det dejligt sammen.

I dag har jeg så fået et sommerhus i Tisvilde. Jeg kender hvert et græsstrå, og jeg har gamle legekammerater, der endnu bor deroppe. En af mine veninder fra barndommen, Lone Holm-Jensen, bor nede ad vejen. Hendes far var tegneren Carl Jensen.

Foruden Lone legede jeg med naboernes børn og veninder fra Tisvilde. Jeg elskede at løbe omkring i naturen, selv om jeg var bange for både køerne på markerne og de mange hunde, som jeg syntes var overalt. Tapper var jeg bestemt ikke, men det kunne ikke fjerne indtrykket af, at Tisvilde var mit helle.«

*Fra erindringsbogen 'Livet er ikke for begyndere'.
Af Malene Schwartz og Thomas Larsen, 2003.*

Malene og Lone under parasollen på terrassen – med en meget livagtig dukke.

Lone klædt om som dame... og Malene som mand.

De artige piger

Møde i Tisvilde Lunde med veninderne

Malene Schwartz og Lone Holm-Jensen,

der fortæller om deres sommer-barndomsland

Af Christian Friis og Niels Jørgen Larsen

Det buldrer i brændeovnen på Rigmor Stampesvej, og vinteren har endnu ikke haft lyst til at slippe sit tag denne dag sidst i februar – omend denne vinter jo slet ikke har været som i de gamle dage, hvor det *rigtigt* var vinter, og man kunne gå på isen ud til Hesselø eller løbe på skøjter på Hørsekæret.

Udenfor udfolder fuglelivet sig i naturhaven, og Tisvilde Lunde er stadig på mange måder som barndomslandet, da Malene og Lone klædte sig ud og legede fin mand og dame.

Denne fredag er det tilladt at drømme sig tilbage. Det er selve formålet med vores besøg hos Lone Holm-Jensen og barndomsveninden Malene Schwartz, der har givet omstående skildring af sit barndomsland i Tisvilde i sin erindringsbog, som udkom sidste år.

Malene og Lone husker ikke, hvordan de mødtes. De har altid været der ved siden af hinanden. Og sådan er det også i dag, selv om deres liv er gået i forskellige retninger.

Malene Schwartz blev den beundrede og landskendte skuespiller fra teater, film og tv – hvor rollen som Maude i Matador i særlig grad er prentet ind i vores hukommelse. Også som teaterchef i Aalborg og København har hun opnået stor anerkendelse.

Lone Holm-Jensen har ikke i samme grad været i offentlighedens søgelys, men har bevæget sig på en anden gren af kunstens træ. Hun stod i lære hos en af Danmarks dygtigste vævere Lis Ahlmann. I mange år vævede Lone Holm-Jensen tæpper, men da hun boede i USA 1966-69 lærte hun den særlige amerikanske kunstart quilting at kende og blev betaget af den. Det var dog

først i 1987, at hun for alvor blev 'art-quilter'. I de følgende år har hun sammen med andre quiltere haft udstillinger mange steder, bl.a. vikingeskibsmuseerne i Roskilde og Ribe. Til sommer udstiller hun i Stavanger i Norge.

Malenes far, Walter Schwartz, var kunstanmelder på Politiken, hvor tegneren og maleren Carl Jensen også var ansat. De to og deres ægtefæller, Annelise og Merethe, var allernærmeste venner, og derfor blev deres børn bragt sammen. Malene og Lone legede også sammen inde i byen og var meget nære kammerater, selv om der var et stykke vej fra Malenes Frederiksberg ind til Frederiksholms Kanal.

En meget lille Lone på gåtur i Lundene med farmand, Carl Jensen.

Lones morfar var maleren og professoren Julius Paulsen, der havde sin sommerbolig på den vej, der senere fik hans navn, men det var en anden professor, maleren William Scharff, der trak sin nære ven Carl Jensen til Tisvilde, da et hus i nærheden af hans hus, 'Spånekrogen', blev sat til salg.

Malenes forældre søgte også op til kunstnerkolonien i Lundene. De lejede sig først ind i ferierne hos Molly og Erwin Christensen på Haagen-Müllersvej, da Malene blot var omkring fire år, og købte så en grund i 1943 på Blæsbjergvej.

- Det blev jo heroppe, fordi dér var Carl og Merethe, dér var Scharf, Hugo Liisberg, Haagen-Müller og Rasmus Naver. En hel koloni af kunstneriske mennesker, så det var meget naturligt at finde et sted heroppe. Vi byggede vores hus, som blev malet lyserødt og vakte skandale, som jeg har beskrevet det i min bog.

Carl Jensen og Lone skuer ned mod lejet.

Lone og moderen Merethe i vinterlandskab.

Varme somre og kolde vintre

-Det var vidunderligt, når vi skulle på landet, fortæller Lone. Vi boede i en stor lejlighed i København og var absolut stenbrobørn. Vores legeplads var enten Tivoli om sommeren, hvor vi fik Tivoli-kort, eller nede i Nybrogade. Det var en oase at komme herop. Mange gange var vi her om sommeren alene med mor, fordi far arbejdede på Politiken. Vi kom herop med toget og gik med vores oppakning fra Godhavn station. Når vi skulle være her hele sommeren blev vi hentet af Gustavbilen helt inde i Køben-

havn. Også om vinteren, hvor det var hundekoldt. Jeg husker tydeligt det gamle bondehus, hvor der nærmest var frost allevegne, og vi blev puttet under de tunge dyner for at holde varmen. Det var absolut vidunderligt at komme herop, og det er det, der gør, at man har en sådan tilknytning til stedet. Vi havde en vidunderlig barndom her. Det har været meget lykkeligt.

Malenes første erindringer fra Tisvilde er også fra vinteren:

-Jeg kan huske, at vi ofte var her til jul. Der var især én vinter, nok en af de meget strenge vintre i 46-47. Her var meterhøje snedriver. Pumpen i gården var frosset til. Der var das udenfor. Et komfur opvarmede hele huset. Der blev fyret med tørv, og de var så våde, at det varede evigheder, før der blev varme i det hus, men vi elskede det jo allesammen. Så kan jeg selvfølgelig huske somrene, hvor vi tog vore cykler og cyklede ned til klitterne. Dengang gik man jo aldrig ned til fiskerne. Man tog ud gennem skoven, og når man havde ligget der og blevet branket og nogle gange havde brændt sig på en brandmand - der kunne jo ske så mange frygtelige ting! - så kørte vi tilbage og sad og fik is hos Frydensberg. Det var nogle fantastiske somre, hvor det var så varmt at jeg nogle gange, når jeg kom hjem for at køle af, måtte sætte mig ned i kælderen, der var neden under i en lem i køkkengulvet.

Legekammeraterne

Der var mange piger i området og sommerhusbeboernes børn blandede sig med 'de lokale' på naturlig måde. Det var bl.a. Molly og Erwins børn, især den ældste Vibeke. Malene og Lone legede med den lidt yngre Kim (Karen Margrethe) Naver - den fremragende væverske, som også bor her endnu. Lone legede desuden med maler Svend Åge Christensens Inger.

Andre i kvarteret, som stadig kommer her, var Jan og Bente Engberg, børn af Politikens førende teaterkritiker Harald Engberg. Jan er i dag entreprenør i New York med eget firma, og Bente er kunstanmelder og bor i London, men de kommer her fortsat hver sommer.

Tisvilde

og Meretes skyld
idel idyl!

Malene og Lone studerer dagens avis.

Lone fortæller om Malene:

-Hun var min vidunderlige, dejlige veninde. Det gjaldt om bare at få lov til at være sammen. Vi havde vores lege, og vi var altid sammen. Det var vore forældre også. De var kolossalt sociale. Der var fest hele tiden, enten spiste de det ene eller det andet sted.

Malene:

-Min far gav lov til, at vi måtte grave en jordhule på vores grund. Vi klædte os ud, Lone var pigen og jeg var manden. Nogle gange var vi begge piger. Vi opfandt vores eget sprog, vi kunne jo ikke engelsk som nogle af de ældre. Lone og jeg har lavet alt det, børn nu engang har lavet. Vi har fisket i Horsekæret efter salamandre og haletudser. Jeg havde store syltetøjsglas med til København, og pludselig blev de jo til frøer...

Kaj Walther – flot og utilnærmelig

Om vinteren stod man på skøjter enten ved den lille sø ved Poulsen & Nielsen eller på Horsekæret.

Om sommeren trak stranden naturligvis, selv om Lone fik en vis angst for det, da hun som lille trådte i et 'hestehul' og sandbunden forsvandt under hende til faderen greb fat og trak hende op. Malene Schwartz gik til svømning hos Kaj Walther, som han fortalte i årbogen fra 2000:

-Jeg kan huske Kaj Walther som en vanvittig flot mand. Hold da op, hvor var han flot. Pigerne vimsede omkring ham, men det var ikke noget med, at jeg var forelsket i ham. Han var bare flot og utilnærmelig, så man stod med 'åben mund og polypper' og så på ham.

Somrene i Tisvilde fortsatte i teenageårene, men bortset fra ture i biografen hos Thuneby var der ikke meget af 'det vilde liv'. Malene husker dog en aften, de var afsted til en byfest eller lignende ude omkring Liseleje.

-Vi blev fotograferet til avisen og så blev vi kørt hjem af nogle unge mennesker. Og min mor var rasende! De vidste jo ikke, hvor vi var. Der var et eller andet skandaløst der, men ellers var vi ærligt talt meget artige dengang!

En af deres tidlige teenage-erindringer var en tur til Skagen uden forældre, hvor de sejlede fra København til Aalborg og cyklede derfra. Lone var bare 13 og pludselig fik hun frygtelig hjemvé. Hun ringede hjem, men faderen fastslog i telefonen, at hun måtte blive, hvor hun var med de andre. Alligevel sprang en djævel i Lone og uden forældrene vidste det tog hun alligevel alene hjem. Næde det sidste tog til Tisvilde om aftenen. Og der på stationen stod faderen og tog imod! Han havde forudset det hele.

En mere dramatisk hændelse var i 1947, hvor Lone og Malene, sammen med deres forældre, var med færgen 'Kjøbenhavn' ¹⁾, da den i stærk tåge syd for Helsingør kolliderede med fragtdampere Mette Schou, der havde kreaturer ombord. En person blev dræbt ved sammenstødet og det var en uhyggelig oplevelse med dyrene, der hylede i vilden sky, mens dampere sank.

Lejet går også an, men...

Det var en oplevelse, der satte sig spor, men det ødelagde ikke den lykkelige barn- og ungdom i Tisvilde, hvor alt drejede sig om nærområdet. Som Malene udtrykker det:

-Vores verden var her. Det 'fine' det er at bo lige her, hvor vi sidder. Jeg er lige ved ikke at klare den, der hvor mit hus ligger nu! Det er på kanten! 'Man' kan bo lige i denne cirkel. Det snakke mine forældre om, 'man' fik fornemmelsen af, at det var her det foregik, og det var her 'man' kunne bo. Der er Bakkerne, Tisvilde Lunde og så Tisvildeleje. Og selvfølgelig Godhavn, som vi ikke taler om. Det var helt yt!

Dem fra Nordhusvej og de steder var ikke nogen 'man' talte med...

-Grænsen mellem Tisvilde og Tibirke går gennem min mors hus, fortæller Lone om den skarpe opdeling. Jeg bor i Tisvilde. Halvdelen af min mors hus er Tibirke.

Det var, hvor 'man' boede, der var stedet. Grænserne var der.

Malene gør dog en undtagelse, når det gælder Tisvildeleje:

-Jeg var jo gift med Paul Hammerich, og han havde jo det fan-

*Lone i den ternede kjole og Malene yderst til højre.
Damen med hatten er Viktoria Stephensen, gift med Hakon Stephensen.
Bagest er det Lones mor og Malenes far.*

tastiske hus nede ved vandet. Det var fantastisk, jeg er vild med det vand. Det er unikt. Der var solnedgang til klokken halvelve-elleve om aftenen. Det var utroligt om sommeren. Så det går også an...

Det er nu ikke, fordi man på nogen måde har oplevet standsforskelle, og man fornemmede ingen form for snobberi. Man legede med 'de lokale' uden at spekulere på det.

-Jeg kom meget hos den gamle Ferdinand Andersen og Marie, som gjorde rent hos min mor og ovre hos Bohr, fortæller Lone. De boede i underetagen, og så boede maleren (Svend Aage Christensen, red.) og Tut ovenpå med deres seks piger. Jeg elskede at komme der. Vi sad og spillede canaster om aftenen.

Malene husker dog, at hun var ganske misundelig på Hans Bendixs døtre, da de kom hjem fra USA med sort tyggegummi... De var så specielle og fra en helt anden verden!

-De kunne noget, vi andre ikke kunne.

En anden der skilte sig ud var billedhuggeren Hugo Liisberg, en højtråbende vildmand, som alle børnene var lidt bange for.

Malene og Lone genopfrisker barndoms minderne.

Foto: WICTOR

..og lidt om tiden derefter

Lone Holm-Jensen blev gift i 1959, og manden Søren, som hun var gift med i 15 år og har tre børn med, kom også med til Tisvilde som en naturlig ting. De byggede hus sammen på en grund overfor Lones forældre.

-Det betød meget for mig at holde tilknytningen til Tisvilde, og også min nuværende mand Ole og vores fælles søn holder meget af stedet. Alle mine fire børn er kommet heroppe, siden de blev født. Det er et barndommens land, og de har det nøjagtig som jeg har det. At det er deres område, og min ældste datter bor her nu helårs.

Malene fik et anderledes liv indenfor teatret, der gjorde at hun ikke kunne være så trofast overfor Tisvilde.

-På et tidspunkt, da jeg var gift med min første mand, havde vi en pragtfuld gård ovre på Valby Overdrev. Vi købte en totalt falddefærdig bondegård, som vi fik lavet helt fantastisk, og her boede vi i fem år. Vi solgte den, fordi jeg ikke kunne overkomme at have lejlighed i København og et hus på landet. Derfor er der et tomrum med hensyn til Tisvilde, indtil jeg mødte Paul.

Det var i 1980'erne, da Paul Hammerich havde haft 'Alfridas hus' en årrække – huset på Ved Stranden som Bent Fabricius Bjerre senere blev ejer af.

Den buldrende ild i brændeovnen er blevet til gode, varme gløder. Det kunne være blevet til mange flere beretninger fra Malene Schwartz og Lone Holm-Jensen om deres oplevelser i barndomslandet og voksenlivets Tisvilde Lunde. Men vi stopper for denne gang og takker for gæstfriheden.

1) Året efter forulykkede 'Kjøbenhavn' for alvor, da rutebåden på vej til Aalborg ramte en engelsk bundmine ud for Hals Barre. 48 omkom, da båden gik ned.

Vejby-Tibirke Selskabet - et kulturhistorisk selskab - har som sit formål at virke for bevarelsen af Vejby-Tibirke egnens særpræg, indsamle minder vedrørende egnens kultur og historie, oprette et museum herfor, samt udgive publikationer af lokalhistorisk interesse.

Selskabet er selvejende, oprettet i 1966 af en kreds af personer, der gennem deres tilknytning til egnen enten som fastboende eller som landliggere har ønsket at gå aktivt ind for selskabets formål.

Selskabet står iøvrigt åbent for alle interesserede, der indtegner sig som medlemmer.

Bestyrelsen 2003

Chr. Friis, formand
Carsten Nash, næstformand
Jan Holdt-Simonsen, kasserer
Torkil Lund, sekretær
Søren Nielsen
Hans Kurt Jacobsen
Niels Jørgen Larsen
Claus Petri
Henrik Pøhlsgaard
Elsebet Riisager
Lise Woller-Nielsen

Adresse:

Vejby-Tibirke Selskabet
Postboks 21
3220 Tisvildeleje

Hjemmeside:

www.vejby-tibirke-selskabet.dk